



Agència
per a la Qualitat
del Sistema Universitari
de Catalunya

TALLER: L'AVAUACIÓ DE LA RECERCA EN HUMANITATS I CIÈNCIES SOCIALS

Universitat de Barcelona, 28 i 29 de gener de 2010

Ponències i contribucions

Grup 4: Economia i Empresa, Ciències Polítiques i Sociologia



SUMARI

Contribució

El debat sobre què volem obtenir amb l'avaluació de la recerca en Ciències Socials i Humanitats. Ercília García, Departament de Gestió d'Empreses, URV, i Jordi López, Departament d'Economia de l'Empresa, UAB.....**pàgina 3**

Ponència

Notes sobre l'avaluació de la recerca en Humanitats i Ciències Socials. Germà Bel, Departament de Política Econòmica i Estructura Econòmica Mundial, UB.....**pàgina 5**

Contribució

L'avaluació de l'activitat docent i investigadora a les ciències socials: la tensió entre la necessitat de flexibilitat i el principi de seguretat jurídica. Álvaro Choi, Departament d'Economia Política i Hisenda Pública, UB.....**pàgina 10**

Ponència

Reflexió general. Jordi Capó, Departament de Dret Constitucional i Ciència Política, UB.....**pàgina 12**

Contribució

La singularitat de les carreres de primer cicle. El cas concret de Turisme. Albert Blasco, Escola Universitaria del Maresme, UPF.....**pàgina 14**

Ponència

Algunes reflexions sobre l'avaluació de la recerca en Economia i Empresa. Jesús Marín, Departament de Matemàtica Econòmica, Financera i Actuarial, UB.....**pàgina 16**

Contribució

L'avaluació de la recerca en les àrees d'economia i empresa: una nota. Carlos Sudrià, Departament d'Història i Institucions Econòmiques, UB.....**pàgina 20**

Ponència

Som diferents els de Lletres? Joan Botella, Departament de Ciència Política, UAB...**pàgina 22**

Contribució

La evaluación de la investigación en las áreas de Economía y Empresa: una breve reflexión. Josep Maria Durán, Departament d'Economia Política i Hisenda Pública, UB.....**pàgina 26**

Ponència

Reflexió sobre l'avaluació de la recerca, Joan Subirats, Departament de Ciència Política i de Dret Públic, UAB.....**pàgina 28**

El debat sobre què volem obtenir amb l'avaluació de la recerca en Ciències Socials

Dra. Ercilia García Álvarez
Departament de Gestió d' Empreses URV (Universitat Rovira i Virgili)
Dr. Jordi López Sintas
Departament d' Economia de l'Empresa UAB (Universitat Autònoma de Barcelona)

Es reconeix internacionalment la diferència de tracte en l'avaluació de l'activitat científica de ciències experimentals en comparació amb les ciències socials i humanes. Aquest fet ha estat interpretat com una evidència que els sistemes d'avaluació no són capaços de recollir ni la productivitat ni la qualitat de les aportacions. L'economia i l'empresa és un cas paradigmàtic de l'avaluació en les ciències socials ja que comprèn àrees que entronquen directament amb l'àmbit científic-tècnic i altres amb la vessant més social i humana. Un pluralisme temàtic i metodològic que configura a l'economia i l'empresa com un microcosmos on es pot fer una reflexió global sobre els objectius de l'avaluació a assolir, els criteris adoptats, els models d'avaluació, els desajustos i les propostes.

Des del nostre punt de vista no s'ha debatut suficientment sobre què és el que es vol obtenir amb l'avaluació de la recerca en les ciències socials. És a dir, quin és el model de producció de la recerca en Ciències socials que volem tenir a Catalunya el 2025. El sistema actual s'ha plantejat com un mitjà de donar satisfacció a les diferents necessitats d'avaluació i, per què no dir-ho, de transformació de les universitats, que han anat sorgint: acreditacions i sexennis del personal docent i investigador, avaluació de projectes competitiu, i avaluació de grups d'investigació.

Tots aquests àmbits d'avaluació no estan prou integrats, presenten notables incoherències, i pateixen d'una manca d'alineament (fins i tot duplicats) entre l'avaluació realitzada per l'AQU, ANEP, ANECA, CNEAI. La repercussió en les ciències socials és important i preocupant ja que la superposició dels diferents sistemes i criteris d'avaluació no configuren un model de recerca clar en aquestes disciplines. Ens debatem entre l'adopció del model de recerca de les ciències experimentals i en conseqüència ens adaptem als seus criteris i indicadors y l'adopció d'un model propi i en conseqüència es desenvolupen criteris i indicadors en relació a aquest model.

El model d'avaluació predominant convergeix internacionalment i es basa en avaluar la quantitat d'articles publicats en revistes indexades en l'ISI, el nombre de citacions per article i l'índex d'impacte de la revista on es publica. Les àrees de coneixement més madures que compten amb major nombre de revistes amb factor d'impacte i comparteixen un enfocament general, positivista i en anglès són les beneficiades del model. Contràriament les àrees joves, les que adopten una pluralitat metodològica i temàtica, les que fan recerca interdisciplinària o d'àmbit local en català són les perjudicades amb el nou model d'avaluació. La solució, uns proposen, seria l'adopció d'un model propi que recollís les especificitats de les ciències no experimentals. No obstant això aquesta proposta porta implícit un model de producció de la recerca, el model actual, però si es porta a l'extrem, com, per exemple, avaluar el contingut de la producció científica, no el seu impacte acadèmic, es corre un seriós perill d'estancament en la investigació, etnocentrisme i, evidentment, manca d'impacte i reconeixement internacional.

Per això, absent el debat sobre el model de recerca, el debat es centra en "fer objectius" els criteris d'avaluació i assenyalar la manca d'indicadors d'impacte. Simultàniament, sense un model clar, la vida de l'investigador en ciències socials i humanes segueix, però els seus incentius i indicadors "donen batzegades", i l'èxit de les seves iniciatives de recerca es torna atzarós: els projectes amb metodologies alternatives a l'enfocament positivista tenen moltes dificultats per obtenir finançament, els grups interdisciplinaris veuen difícil la seva ubicació, en el seu propi departament i en la seva pròpia àrea de coneixement quan es tracta d'avaluar els seus projectes i de la seva recerca. Encara que l'avaluació de la recerca es centra en els resultats, no s'ha de perdre de vista que el model de recerca comença en el procés de doctorat del qual depèn el futur del sistema de recerca a Catalunya. Vegem les característiques actuals dels dos models.

L'estudi de l'AQU (2008) "La Inserció Laboral dels doctors de la Universitats Catalanes" ens mostra evidències sobre les diferències entre els models de Ciències Socials i el de Ciències experimentals. L'objectiu del doctorat és la preparació d'investigadors que siguin capaços de desenvolupar una recerca de manera autònoma tal i com s'apunta en l'informe de l'AQU. No obstant això, tenint en compte el model d'avaluació actual, el que es demana durant el seu procés de formació és que siguin capaços de produir recerca amb impacte acadèmic, preferentment internacional, i durant un període de temps reduït. Segons l'evidència disponible, aquest objectiu es compleix en ciències experimentals però no en els àmbits de les ciències socials i humanes, i aquest és l'origen de les tensions actuals dins el sistema de recerca català.

El model de recerca en les ciències experimentals està integrat, és eficient i encaixa amb el model d'avaluació. Els alumnes de doctorat en general realitzen les seves tesis com recull d'articles empírics en anglès sota la supervisió d'un grup de recerca que aporta finançament i supervisa els treballs. Per al doctorand aquest procés suposa realitzar la tesi en menys temps, investigar normalment a temps complet amb l'obtenció d'una beca (76% dels doctors en aquest àmbit van comptar amb una beca), començar a construir un CV acadèmic gràcies a les publicacions en revistes on està clar la seva qualitat acadèmica i aprendre, al mateix temps que s'investiga, els processos de revisió de les revistes d'impacte. En la seva etapa doctoral l'investigador ha pogut desenvolupar les habilitats acadèmiques necessàries per a la seva futura activitat de recerca en el si d'un grup. El resultat d'aquest treball per al grup és doble: d'una banda la tesi i de l'altra els articles publicats que se sumen a la producció del grup. Finalitzada la tesi se solen realitzar

estades postdoctorals en altres centres internacionals vinculats amb el propi grup de recerca que és qui facilita els contactes, estada que a més ampliarà les cites creuades dels articles produïts per tots els grups vinculats. Aquest model encaixa perfectament en el procés d'avaluació actual i les activitats que es desenvolupen suposen l'elaboració del CV del doctorand que li permetrà desenvolupar la seva carrera fent front amb èxit a les exigències d'acreditació laboral AQU gràcies al suport del grup. Segons l'informe de l'AQU sobre el professorat universitari a Catalunya per al període 2003-2006 en aquests àmbits es obtenia el 73% d'èxit en acreditació de Lector als 34 anys, 65% taxa d'èxit acreditació de recerca (AQU, 2008b). Una major producció per al grup amb pes internacional i la possibilitat de l'obtenció de projectes ja que l'avaluació es produeix dins del paradigma dominant. És un model integrat que es retroalimenta

El model de recerca en les ciències socials en canvi, es caracteritza per la seva fragmentació i ineficiència per afrontar l'avaluació actual amb èxit. Els doctorands realitzen les tesis de forma independent amb una supervisió, en moltes ocasions, a distància per facilitar l'autonomia intel·lectual del doctorand, però no té el suport d'un grup de recerca i normalment ha d'investigar sense finançament. El format en què es comunica el resultat de la investigació és la monografia, en castellà o català, i en molts casos, a més, sense contingut empíric. La realització de la tesi doctoral dura més temps ja que en no tenir finançament es simultània la investigació amb treballs a temps parcial o complet (només el 26% obtenen beca). Finalitzat el doctorat, la tesi es publica en format llibre. Això dona lloc a que el recent doctor manifesti que les competències de treball en grup, idiomes i de disseny de la investigació que li permetria la seva activitat independent en el futur són les més deficitàries. La difusió de la investigació, en realitzar-se en llengües locals, és limitada internacionalment i amb això les possibilitats que el treball sigui citat (que influeixi en altres recerques). Però encara que publicués internacionalment, l'absència de grups reals fa difícil la citació creuada. En aquests àmbits la taxa d'èxit en les avaluacions era un 46% en les acreditacions de Lector i als 39 anys, i 34% taxa d'èxit en l'acreditació de recerca de l'AQU (AQU, 2008b). Els grups de recerca si no s'integren amb els doctorands i no realitzen publicacions conjuntes són només grups d'aparença i de conveniència, el que suposa menor productivitat, amb menor impacte i major dificultat, per no dir impossibilitat de consolidació dels grups. La publicació en editorials depèn dels contactes dels supervisors de tesi i les revistes en molts casos no compleixen amb els requisits actualment exigits (la majoria estan vinculades a departament), per això no estan indexades i hi ha poques amb impacte internacional. És un model fragmentat en la producció, cal un encaix entre el procés de doctorat, les exigències d'acreditació per a la carrera acadèmica de l'investigador, els grups de recerca, els àmbits de difusió científica (revistes) i l'avaluació. En aquest context, a més, és freqüent treballar amb enfocaments metodològics no positivistes que no estan presents en el model dominant de producció de recerca i que llasten les possibilitats d'èxit en l'obtenció de finançament dels projectes i en les avaluacions de les investigacions. Economia i empresa estan a cavall entre els dos models.

L'evidència presentada mostra clarament un desajust entre el model de producció de la investigació en Ciències Socials i el de la seva avaluació. El diagnòstic, però no és únic com varem mostrar inicialment, per això les opcions són diverses, aquí presentem tres: 1) mantenir el model actual de recerca en les Ciències Socials i centrar-nos en adaptar la seva avaluació, canviant els criteris i els indicadors amb l'objectiu de trobar un encaix amb el model actual i aconseguir que es retroalimentï (sent conscients del que això suposa), 2) canviar cap al model de ciències experimentals de forma progressiva, creant mecanismes de transició: llistats de revistes, indexació etc amb revisions periòdiques i increment progressiu dels nivells d'exigència en l'avaluació; 3) canviar cap al model de ciències experimentals però per ruptura, no es produeixen adaptacions i els nivells d'exigència es mantenen alts.

La primera opció és la que es demana habitualment i que està implícita en el títol d'aquest taller, ja que l'objectiu és canviar l'avaluació però no alterar el model de producció de recerca, per tant es reforcen els mecanismes que mantenen la separació entre les disciplines com passa en aquest taller. El canvi per ruptura suposa modificar el model de producció de la recerca per a convergir amb el de ciències experimentals i llavors es produirà la convergència, també, amb el model de l'avaluació. Finalment el canvi progressiu, que creiem seria la millor opció i, a més, permetria en economia i empresa que les diferents àrees poguessin accelerar la seva evolució sense greuges comparatius, però tenint en compte que el model de producció està canviant per coverger amb el de ciències experimentals. Aquest model requereix canvis simultanis en tots els actors del procés de producció i avaluació de la recerca.

Pel costat institucional respecte a l'avaluació seria necessari inicialment no atrinxer-se en els criteris i indicadors de les ciències experimentals i buscar sistemes que puguin avaluar la totalitat de la producció de l'investigador ja sigui en revistes amb impacte o no, llibres, etc, i la qualitat a través del seu impacte mitjançant cites més enllà del JCR, vegeu a tall d'exemple plantejaments com l'índex h de Hirsch. Avaluació de projectes i grups tenint molt en compte la interdisciplinarietat i la pluralitat metodològica, incrementant la plantilla d'avaluadors capacitats per avaluar la qualitat d'enfocaments empírics no positivistes. Prestar especial atenció i suport a l'emergència de veritables grups de producció científica, no grups de conveniència, que facilitin una transformació del model de producció que ens porti cap al model de treball en equip. Incentius per l'evolució de les revistes científiques d'aquestes àrees cap als criteris d'indexació i impacte internacionals, i per incrementar la col·laboració editorial amb països llatinoamericans amb l'objectiu de situar un major nombre de revistes en castellà dins el JCR.

Referències

- Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (2008a) La inserció laboral dels doctors de les Universitats Catalanes, consultat el 17 de desembre de 2009 en http://www.aqu.cat/publicacions/insercio_laboral/.html
- Agència per a la Qualitat del Sistema Universitari de Catalunya (2008b) El professorat Universitari a Catalunya: Dades per a les polítiques de acreditació i contractació, 2003-2006. Consultat el 17 de desembre en <http://www.aqu.cat/publicacions/monografies.html>

NOTES SOBRE AVALUACIÓ DE RECERCA EN HUMANITATS I CIÈNCIES SOCIALS

Germà Bel
Gener de 2010

Aquesta nota pretén oferir una reflexió sobre les qüestions proposades pel Taller d'Avaluació de la Recerca en Humanitats i Ciències Socials, organitzat per l'AQU. L'estructura segueix la de les qüestions proposades a debat, i es fa primer una reflexió més general sobre quins haurien de ser els (o alguns dels) objectius que ha de perseguir l'avaluació. En aquest sentit, l'avaluació de la recerca pot perseguir diferents objectius:

- Primer, cal distingir entre avaluació de persones i avaluació de grups de recerca.
- Segon, l'avaluació pot (1) perseguir diagnosticar i fomentar potencialitats de recerca de qualitat, o (2) reconèixer trajectòries d'especial mèrit.

En aquest darrer cas, el del reconeixement de trajectòries d'especial mèrit, ens trobem en el domini de l'atorgament de premis, que han de mirar la trajectòria completa de la persona avaluada. Aquest darrer és un cas de tipus especial, que ha de ser específicament establert en la Convocatòria que es formuli. L'aplicabilitat de les reflexions que es fan a continuació no hauria de ser tan estricta. Això dit, és fonamental mantenir clara la distinció entre les ocasions en que es persegueix diagnosticar i fomentar potencialitats de recerca de qualitat, d'aquelles en que es persegueix reconèixer trajectòries d'especial mèrit. En qualsevol cas, aquestes darreres no formen part de la preocupació fonamental d'aquesta nota.

L'avaluació de la recerca s'ha de fer tenint en compte especialment quin tipus d'incentius s'estableixen, i aquests incentius han de tenir com objectiu principal el d'estimular la recerca de qualitat, i la contribució del avaluat a la millora del sistema de recerca a Catalunya. Això exigeix disposar d'unes regles relativament clares, i una aplicació sistemàtica d'aquestes regles. L'aplicació, com és lògic, haurà d'adaptar-se als diferents propòsits pels que es faci l'avaluació en cada cas particular. Però un substrat comú del que s'entén –i es valora– com qualitat científica és del tot necessari.

En aquest context, cal reconèixer que cada disciplina té característiques diferents, i també es troba en un estadi diferent pel que fa a les tradicions assolides quan els criteris d'avaluació. Així doncs, les disciplines en l'àmbit de les ciències 'dures' tenen mecanismes d'avaluació molt establerts, i estan poc subjectes a les circumstàncies que es deriven de tenir un objecte d'estudi delimitat territorialment. En canvi, les disciplines en les Ciències Socials han avançat menys en la direcció de disposar de mecanismes d'avaluació comunament acceptats; tanmateix, no estan tan afectades per la delimitació territorial com disciplines com el Dret o la Lingüística. Les Ciències Socials es troben, doncs, en una situació intermèdia.

Especialment l'economia (i les Ciències Social en el seu conjunt) ha avançat una mica – encara no massa – en l'acceptació àmplia (no unànime) d'una sèrie de regles del joc pel que fa a l'avaluació. Una regla que gaudeix en l'actualitat de gran suport és la de que s'avaluen outputs, i no pas inputs; és a dir, s'avaluen resultats, i no intencions. L'avaluació de les intencions presenta un gran problema; no es poden mesurar. I deixem-ho clar: sense medició no hi ha avaluació; si de cas, discussions metafísiques sobre allò que és rellevant i allò que no ho és.

Una conseqüència de la regla que cal avaluar resultats és que és molt més fàcil avaluar la recerca que la docència.¹ A més, pel que fa a la recerca, disposem d'una sèrie d'instruments ben establerts a la comunitat científica internacional, el més clar dels quals és l'índex del Journal Citation Reports (tan el SSCI com el SCI). La recerca en l'àmbit de les Ciències Socials és marcadament universal, pel que no hauria de presentar grans problemes usar aquest tipus d'índexs (que, per cert, també inclouen revistes espanyoles). Hi ha altres tipus de llistats, però hem de ser clars en que la seva utilitat és molt inferior, i no poden ser la columna vertebral d'una avaluació de qualitat. Certament, hi ha vida fora del SSCI (i SCI); molts economistes som perfectament conscients que revistes com *European Journal of Political Economy* (absent del SSCI) té millor qualitat i influència que bastants de les 209 revistes que hi ha a economia al SSCI. És només un exemple; podria haver-ne més....però no massa. Per aquests motius, hi ha entorns –per exemple a les Universitats anglosaxones de més prestigi– on no es fixen tant en el JCR. Tanmateix, nosaltres hem de ser humils. Si més no, els economistes: a Catalunya no fa tan temps que hem començat a avaluar les trajectòries acadèmiques, i no hem arribat a un punt d'experiència que ens permeti prescindir de les rigideses que imposa usar llistats de referència internacionals. Quan siguem més bons i tinguem més experiència pot ser podrem discutir amb més intensitat allò que està ben acceptat a països i sistemes científics que ens porten molts anys de davantera (no només els anglosaxons; també, per exemple, Holanda).

Com és lògic, aquest tipus de plantejament presenta problemes per avaluar els llibres: hi ha algunes editorials que avaluen els projectes de llibre i els resultats (i.e. Harvard University Press, Princeton University Press). La majoria, però, no ho fan, doncs no és la seva missió. Un llibre pot ser una obra ben madura i amb molt d'impacte. Però no és gens comú que un acadèmic faci una obra molt madura –digna de consideració pel nom de qui la publica - en els moments de la seva trajectòria quan presumiblement fa més us del sistema d'avaluació. *Contradictio in termini*. Els llibres són molt més útils per avaluar el mereixement de premis que no pas per avaluar les potencialitats de recerca en el futur immediat o en el mig termini.

Després d'aquesta introducció genèrica, s'ofereix una resposta molt més sintètica a les qüestions específiques:

1. Quins són els principals problemes en l'avaluació de la recerca en Humanitats i Ciències Socials? (a) El diferent paper dels llibres o articles en les Humanitats i Ciències Socials; (b) Diferència entre àrees de coneixement que s'ocupen de temàtiques universals, de les àrees amb objecte d'estudi delimitat territorialment.

L'avaluació de la recerca en les Ciències Socials s'ha de basar en articles. En canvi, la concessió de premis a la trajectòria pot donar molt més paper a la publicació de llibres. Però, els llibres no poden ocupar un paper central en l'avaluació per acreditacions.

La delimitació territorial del objecte d'estudi no és un problema especialment rellevant a les Ciències Socials. Si es fa una investigació sobre els països de la UE dona molt més feina d'anàlisi d'antecedents i de recollida de dades que si es fa sobre un país individual (per exemple Itàlia). Per tan, aquella té un interès científic més gran; a més (a igualtat de

¹ Abans s'ha mencionat la dificultat d'avaluació de la docència si l'enfocament és avaluar resultats i no intencions. La mètrica docent no pot anar massa més enllà del número de crèdits impartits. Però, hi ha algunes altres coses addicionals que es poden tenir en compte: S'ha fet docència a diferents graus? S'ha fet docència a diferents institucions? Això pot oferir alguna informació de rellevància quan s'avalua una trajectòria docent.

qualitat tècnica en l'execució), com l'anàlisi trans-europeu ha donat més feina que el nacional, és ben lògic que es publiqui en revistes de major impacte i influència. I és del tot consistent valorar més allò que ha suposat més esforç. En aquest sentit, podem dir que l'avaluació del resultat és una bona aproximació a l'avaluació del esforç (ponderada per la capacitat de la persona avaluada).

Pel que fa a les Ciències Socials, el principal problema de l'avaluació és de disseny institucional i incentius generats com conseqüència. No tan com s'haurien de fer les avaluacions, sinó com es fan amb relació a allò pel que s'utilitzen. Però no és clar que això entri dins de la qüestió concreta que articula la reflexió aquí, així que es hi tornem al punt 5, on pot ser encaixa millor.

2. Qualitat d'una investigació *versus* qualitat de la difusió. Quins han de ser els criteris de qualitat en la investigació en Humanitats i Ciències Socials (per grups específics)?

No es fàcil entendre el significat del *versus* en aquest punt: La difusió i influència d'una publicació tenen una relació molt directa (en promig) amb la seva qualitat. Per això cal posar tanta insistència en la medició del impacte, doncs és la millor forma de conèixer la difusió i la influència. Un però (res és perfecte): quan parlem de difusió estem parlant cal suposar- de difusió en medis científics. De vegades es sosté que s'ha de considerar l'impacte social. Pot ser. Però, en aquest cas, seria conseqüent donar l'avaluació màxima de recerca a les principals 'firmes' dels diaris. Com segur que no és això el que considerem raonable, acostumen a parlar de la difusió en medis científics.

Com s'ha mencionat en les reflexions inicials, en un estadi modest com és el de l'avaluació a Catalunya (i a Espanya) –atesa la trajectòria i l'experiència assolida-, no podem desviar-nos massa de la utilització del SSCI i SCI. Encara no som prou bons per actuar al marge de lo que suposa un molt ampli consens internacional (si més no, en els països més destacats pel que fa a la recerca en Ciències Socials)..

Sobre aquesta qüestió, no hi ha diferències especials entre les disciplines dins de les Ciències Socials. Pel que fa a les Humanitats, no ho conec prou com per pronunciar-me amb la mateixa claredat.

3. Criteris per determinar la ubicació d'una publicació en un llistat de referències. Quins dels criteris detectats en el punt anterior són pertinents?

De forma concisa: el JCR (tan SSCI com SCI). I cal tenir en compte que ja es disposa des de 2009 de medició del factor d'impacte plurianual, i a més corregit per autocites i per la qualitat de les revistes on és citada la publicació d'una revista particular, entre altres.

Hi ha altres llistats que cal tenir presents? Si. A condició que es recordi que la seva rellevància és marginal, i no central. Lo contrari només condueix a resultats absurds.

Una nota sobre multidisciplinarietat: és bona, permet millorar la contribució científica, i cal encoratjar-la. Això dit, cal tenir present que una trajectòria de publicació ha d'estar basada en publicacions pròpies de la disciplina (i aquelles molt –molt- afins) respecte de la que es sol·licita l'avaluació.

4. Avaluació a través de referents *versus* avaluació directa** de les contribucions. És possible la seva complementarietat?

** Suposo que per avaluació directa es vol dir avaluació editorial.

No. És un problema d'incentius. Qui té el control directe d'una revista (o d'un procés d'avaluació en general) té el Poder de condicionar el CV i les possibilitats dels acadèmics en la seva àrea. Això no és massa important quan s'usa un sistema internacional de medició que exigeix l'avaluació externa per ser-hi present. Per tan, si no hi ha avaluació externa no es considera la revista, i no reuneix mèrits per una avaluació. Tanmateix, si s'accepta usar mecanismes diferents als llistats internacionals de referència, llavors s'ha de ser radical pel que fa a l'avaluació directa: És un mecanisme de Poder i eventualment és utilitzat com a tal.

Una nota darrera; no cal ser ingenus: a les revistes amb avaluadors externs també hi ha una decisió editorial que prenen els editors. Però decidir en contra del consens dels avaluadors té molts costos, sobre tot de reputació acadèmica. I la majoria d'acadèmics som prou vanitosos per no afectar innecessàriament la nostra reputació. És clar que també es pot triar els avaluadors més convenientes per induir un determinat resultat de l'avaluació.....no hi ha res perfecte.....però es tracta que l'ús arbitrari del poder sigui quan més limitat millor, i l'arbitrarietat tingui costos.

5. Intensitat de la investigació (volum de publicacions) i figures d'acreditació. Diferents figures d'acreditació requereixen diferents volums i qualitat de la difusió?

Si, pel que fa a la quantitat. No és el mateix un lector, que un agregat, o un 'catedràtic'. Cada etapa de la trajectòria acadèmica per la qual es fa un avaluació ha de reflectir un creixement del volum de publicació. Precisament, quan s'avalua un lector s'ha de dir si es raonable esperar una determinada quantitat i qualitat de publicació en un número delimitat d'anys, que faci probable una avaluació positiva com a agregat..

Més moderadament pel que fa a la qualitat. Un cop dintre de categories estables, les diferències de qualitat han de ser bàsiques per diferències d'assoliment en acreditació.

S'assenyalava més amunt que a les Ciències Socials, el principal problema de l'avaluació és de disseny institucional i incentius generats com conseqüència. No tan com s'haurien de fer les avaluacions, sinó com es fan amb relació a allò pel que s'utilitzen. Hi ha un problema d'incentius incorrectes induïts per les avaluacions de lector, que cal tenir ben present. ¿És necessari exigir qualitat elevada de la publicació per acreditar com lector?

Opció a) No cal: Un parell de publicacions dignes i passables, i si s'han fet prou classes ja està.

Incentiu: Publica ràpidament la Tesi; no t'enredis amb revistes difícils amb alta probabilitat de rebuig, i en tot cas temps llargs de procés d'avaluació (la qualitat és cara)

Conseqüència: alguns joves investigadors dilapiden els millors capítols de la seva tesi doctoral en publicacions molt per sota del nivell al que haurien pogut aspirar amb les lliçons de processos d'avaluació exigents. Això perjudica molt la potencialitat futura.

Opció b) Si: Un parell de publicacions han de ser realment en revistes rellevants per ser suficients (i si pot ser, que alguna sigui individual!!!!!!).

Incentiu: Publica lo millor possible la Tesi; no t'enredis amb revistes fàcils que t'acceptaran aviat. Amb això darrer podràs veure el teu nom imprès prompte, però no serà prou per acreditar-te.

Conseqüència: alguns joves investigadors entren en períodes d'espera molt llargs pel seu intent d'aconseguir la millor publicació possible del resultat de les seves tesis doctorals. Això és una dificultat objectiva pel que fa a la possibilitat d'atreure els millors. S'ha de tenir vocació i voluntat de ferro (bé; ... tampoc és tan dolent com a sistema de selecció, segons i com es miri).

L'opció b és la d'excel·lència, sense dubte.

6. El paper dels grups de recerca en la producció i avaluació científica.

Un grup de recerca és un continent que facilita l'assignació de recursos institucionals que es difícil assignar sobre bases individuals. En aquest sentit, és complementari a la recerca estructurada en projectes. Cal insistir: és complementari, i no hauria de ser central en l'avaluació. Quan avaluem un CV avaluem una persona i la seva producció. No el context institucional en el que ha anat a parar. En canvi, la participació en projectes competitius – articulats a partir de recerques específiques- pot oferir una mica més d'ajut.

Cal afegir que la noció de grups de recerca és bastant singular en el context internacional, molt més dominat per la noció de xarxes no basades en ancoratges institucionals. Però, aquesta és un altra discussió.

7. Potencial del grup investigador, context d'oportunitats i producció científica.

La resposta al punt 6 es pot considerar també resposta a aquest punt.

8. Investigació i transferència de coneixement en les Humanitats i Ciències Socials. Problemàtiques i potencialitats.

La transferència en aquests àmbits és més complicada que en l'àmbit de les ciències 'dures' i altres tipus les enginyeries. Tanmateix, les seves potencialitats no són en absolut irrelevantes. A més, poden ser una bona font de generació de recursos que poden millorar les oportunitats de recerca de personal que no gaudeix de contractes a temps complet (es pot revisar ara la part final de la resposta al punt 5).

Di això; una cosa ha de quedar clara: En l'àmbit de les Ciències Socials no és molt freqüent (¡encara que de vegades passa!) que l'espònsor o el contractista d'una recerca amb objecte de transferència estigui interessat en resultats que són contraris als seus interessos. És una cosa de la que tothom és conscient, i genera molts incentius a actuar en conseqüència. Per això, sempre m'ha semblat molt afortunada aquella dita que "no cal que l'acadèmia pagui allò que ja paga el mercat". Insistim: hi ha excepcions en que es dona suport a investigacions de transferència amb llibertat de cara als resultats (i, lo que és més important, la seva difusió). Però, aquesta no és la regla general. Per tan, lo dit: "no cal que l'acadèmia pagui allò que ja paga el mercat". I si la investigació de transferència ha estat realment bona, segur que acaba ben publicada, i per tan ben avaluada. Exemples: un munt.

L'avaluació de l'activitat docent i investigadora a les ciències socials: la tensió entre la necessitat de flexibilitat i el principi de seguretat jurídica

Álvaro Choi de Mendizábal

Facultat d'Economia i Empresa

Universitat de Barcelona-GIPE

Tot i que l'establiment d'un sistema d'acreditacions suposa un pas endavant per garantir la qualitat del sistema universitari, l'actual sistema d'acreditacions de l'AQU presenta mancances. Les crítiques solen centrar-se en qüestions vinculades a la selecció dels criteris de qualitat i en la ponderació donada, dins del procés d'acreditació, als diversos apartats que conformen l'activitat dels docents universitaris. Aquesta comunicació reflexiona sobre el grau d'aplicació d'un dels principis fonamentals del nostre ordenament jurídic, la seguretat jurídica, que en aquest cas entra en conflicte amb la necessitat de garantir la flexibilitat del sistema d'acreditació als diversos perfils de professorat. També es fa menció a un dels principis d'aplicació obligatòria per part de les administracions públiques, la necessitat de motivació dels actes administratius. Com s'explicarà, ambdós principis es troben íntimament relacionats.

El principi de seguretat jurídica inspira a tot l'ordenament jurídic i és una condició essencial d'un Estat de Dret: ha d'haver-hi previsibilitat i certesa en les actuacions de l'Estat i en l'aplicació de les normes. Aplicat al sistema d'acreditacions, el principi de seguretat jurídica implicaria que els candidats haurien de saber *ex ante* si les seves sol·licituds obtindran una resposta positiva o negativa per part de l'AQU. Malauradament, en l'actualitat molts candidats envien les seves sol·licituds amb la sensació de l'existència d'un elevat grau de discrecionalitat per part dels avaluadors en l'aplicació dels criteris d'avaluació.

El principal motiu d'aquesta situació d'inseguretat és la indefinició de la puntuació assignada als diversos criteris de valoració, justificada des de l'AQU per la necessitat d'adaptar el sistema d'acreditació als diversos perfils dels professors (vegi's, per exemple, el punt 7 dels criteris generals per a l'aplicació dels criteris d'acreditació per a professor lector a l'àrea de ciències socials). Per il·lustrar aquesta situació, s'analitzen els criteris de l'AQU per a l'acreditació de lector a l'àrea de ciències socials. En l'apartat d'experiència investigadora, es troben expressions abstractes de l'estil "els treballs més valorats són els que signifiquen un progrés del coneixement" o frases del tipus "les publicacions d'articles científics es valoren d'acord amb el prestigi de la revista en el seu àmbit, tenint en compte el nombre i l'ordre d'autors, en els àmbits en els quals aquestes variables indiquin el grau de participació de la persona avaluada", sense que s'especifiqui quina és la valoració concreta que tenen les situacions descrites. Tot i que també s'explica que la classificació a diversos índex de citació seran tinguts en compte, no s'estableix cap equivalència en punts. Idèntic problema es detecta en la discriminació entre projectes de recerca competitiu i no competitiu. La indefinició també és la nota predominant dels principis generals per als apartats d'activitat docent (vegi's el punt 22, per exemple: "la valoració de la trajectòria docent universitària es basa en el nombre d'assignatures impartides i el volum de docència acreditat, considerant-ne la naturalesa teòrica o pràctica") i de formació.

Els criteris específics per a l'àrea de ciències socials haurien de perfilar l'aplicació concreta dels criteris generals. Malauradament, resulta difícil distingir entre criteris generals i criteris específics, ja que la formulació d'ambdós és molt similar en el cas de les ciències socials. En l'apartat d'experiència investigadora no s'estableix cap equivalència entre nombre i "qualitat" de les publicacions, projectes, i contribucions a congressos, i punts. Tampoc es concreten les ponderacions dels mèrits de formació i docents, especificant-se els percentatges assignats per a cada secció, però sense explicar-se com es poden assolir les puntuacions màximes.

Tot i que les ponderacions assignades a cada apartat són discutibles (crida l'atenció la manca, per exemple, de ponderació de la experiència laboral fora de la universitat -quan pot resultar un actiu important per al professor i la desvinculació havia estat un criteri indispensable per a l'acreditació-; o el poc pes dels projectes de recerca, quan des de les diverses instàncies universitàries s'està emfatitzant la necessitat de transferir coneixement a la societat i aquesta és una de les principals formes de transferència de les quals es disposa a les ciències socials) un cop s'han fixat, s'hauria d'establir l'equivalència en punts de cada mèrit aportat pel candidat, per tal de garantir la seguretat jurídica. Naturalment, ha d'existir un cert grau de discrecionalitat per atendre situacions específiques i les particularitats de cada candidat, però resulta difícilment compatible amb l'acompliment del principi de seguretat jurídica el fet que els criteris específics d'avaluació de les ciències socials es tanqui amb el següent paràgraf de -novament- consideracions generals: "la valoració final que dóna lloc al sentit de l'informe corresponent no és necessàriament el resultat numèric, i automàtic, de l'avaluació dels diferents aspectes i apartats enunciats, sinó la que es deriva de l'avaluació conjunta i qualitativa que aquest resultat ajuda a orientar".

La tensió existent entre la necessitat de flexibilitzar el sistema d'acreditació als diversos perfils i la fixació de criteris estrictes de valoració no és insalvable i l'establiment, per exemple, de diversos perfils d'acreditació dins de cada àrea de coneixement permetria compatibilitzar flexibilitat amb seguretat jurídica. D'altra banda, aquesta reforma seria coherent amb les propostes de diverses universitats catalanes de crear diversos perfils de professors.

D'altra banda, l'article 54 1.a de la Llei 30/1992 estableix que "*serán motivados, con sucinta referencia de hechos y fundamentos de derecho los actos que limiten derechos subjetivos o intereses legítimos*". A la vista de l'exposició anterior, la "*sucinta referencia*" no pot limitar-se, en els casos en els quals es denega la concessió d'una acreditació, a exposar que "manquen publicacions" o que hi ha hagut "insuficient activitat d'innovació docent". Una motivació adequada passa per informar al professor candidat sobre la puntuació obtinguda en les diverses àrees (investigació, docència i formació). Una motivació més extensa de les resolucions de l'AQU reduiria la sensació d'arbitrarietat, permetria als candidats conèixer com s'apliquen els criteris d'avaluació, facilitaria als professors l'establiment d'estratègies per aconseguir la seva acreditació (i per realitzar una anàlisi cost-benefici de l'esforç a realitzar, tenint en compte que una resolució negativa pot tenir greus conseqüències econòmiques per als candidats, donada l'existència de només dues convocatòries anuals i la durada limitada dels contractes d'ajudant i de lector) i, en definitiva, milloraria -tot i que fos *ex post*- la seguretat jurídica del procés.

Paral·lelament, si l'objectiu del procés d'acreditació és garantir la qualitat del professorat i l'excel·lència, també seria convenient proporcionar als candidats als quals s'els hi concedeix l'acreditació idèntica informació a la dels candidats que no la van obtenir, per tal que puguin treballar per aconseguir la següent acreditació o bé donar-li a conèixer els seus punts forts i febles com a professor de "qualitat AQU".

Per invitació del vicerectorat de recerca de la Universitat de Navarra he format part d'una comissió que atorga un premi a la millor publicació dels seus professors en ciències socials. No era la primera vegada, i se m'havia anomenat atenent a que havia estat president de la comissió equivalent de la CNEAI (sexennis d'investigació). A la comissió hi participava també un vicerector de recerca d'una altra universitat, i un altre destacat professor també amb àmplia experiència avaluadora.

Aquest any, com a novetat, abans de la reunió de la comissió, la Universitat de Navarra ens havia enviat un estudi bibliomètric exhaustiu de les publicacions a concurs. Revistes indexades, generació de cites, etc. Un estudi impecable.

Ràpidament em vaig fer una idea. Una publicació sobre un tema local, editada pel Govern de la Comunitat, no faria avançar gaire el coneixement. Una desconeguda editorial (em sembla recordar que es deia Txalaperta) tampoc prometia massa. Les típiques monografies jurídiques, ja se sap el que donen. El premi es decantaria entre dues publicacions internacionals de molt impacte.

Arribats a la reunió, i amb els llibres i articles sobre la taula, les coses varen canviar ràpidament. La publicació del Govern de Navarra era una extraordinària tesi doctoral, amb una profusió de dades, gràfics, mapes i estadístiques que avui només pot publicar una institució pública. El llibre de l'editorial Txalaperta, pobrement editat, era una recerca pràcticament sufragada per l'autor, feta a diferents països de l'exili republicà, recercant cartes i documentació sobre un sindicalista poc conegut, però que revelava un esforç d'investigació gens freqüent.

La comissió, amb tota la seva experiència avaluadora, ho va tenir clar: els índex d'impacte no ens servien de res, i el premi havia de recaure en una de les dues publicacions que, amb criteris més bibliomètrics, hauríem d'haver menystingut.

No descarteu massa ràpidament aquesta anècdota.

- Oh! bé! la situació és excepcional, teníeu les publicacions a l'abast.

Si aquesta és la vostra objecció, aleshores la meva pregunta és

- Per què s'avalua només amb els referents externs? Per què no es veuen els continguts?"

- Però, professor, vostè sap la feinada que donaria a una comissió, posem per cas el CNEAI, mirar-se totes les publicacions?

- Ja veig, parlem d'una qüestió instrumental i no de qualitat. Em recordeu l'acudit d'aquell que busca una moneda perduda on hi ha més llum i no a la zona fosca on l'ha perdut perquè allà li seria complicat buscar-la.

- No, no, no... Es tracta d'evitar l'arbitrarietat, el subjectivisme de la comissió. Els referents externs, les editorials de prestigi, els índex d'impacte són els indicis de la qualitat, l'objectivació del consens acadèmic i de la importància de la publicació.

- Em sembla que correu massa. Prestigi, qualitat, consens, importància. Tot al mateix sac, com si fos el mateix, i en ciències socials no ho és.

Seré molt radical. Avaluar vol dir donar valor. Ara bé, no hi ha un criteri objectiu (en el sentit fort del terme) sobre el valor en les ciències socials. Algunes de les

comunicacions presentades a aquestes jornades apunten aquest fet quan insisteixen en que publicacions que poden ésser rellevants en un context –espanyol, català, per exemple- no seran mai publicades en revistes anglosaxones, d’impacte, per la temàtica estudiada. El problema és més ampli. Qualsevol descobriment de les ciències dures, experimentals té un abast universal. Un teorema matemàtic, el descobriment d’una galaxia, un principi actiu per combatre una malaltia té un abast il·limitat; potencialment tothom n’és el receptor. La difusió universal del coneixement és el corollari de la potencialitat global de la descoberta efectuada.

Aquest mecanisme no funciona en les ciències socials. Un llibre pot ésser molt influent encara que només el llegeixin poques persones de l’elit política; una desconeguda monografia pot canviar els criteris de la jurisprudència del Tribunal Suprem. Publicacions de gran difusió poden ésser irrellevants. En realitat, a les ciències socials els hi falten els mecanismes de validació que tenen les ciències experimentals. Publicació, qualitat, impacte són termes que, en ciències socials, tenen radicalment un altre significat –i això no vol dir que no en tinguin- que, en el camp de la física.

Jo tinc ben clar quan una publicació em sembla ben feta, i crec que hi ha revistes millors i pitjors, i editorials més o menys sèries; però aquesta comunicació tracta d’una altra cosa. Es fals, em sembla, que la determinació d’uns criteris d’avaluació siguin la derivada d’una qualitat prèvia, objectivable. Per parlar de qualitat o d’importància, hauríem de preguntar-nos “per a qui? per a què?” Es a dir, introduir un criteri polític, i per tant no científic, en el procés avaluador. Un article sobre la desregulació bancària, amb molt impacte, és més rellevant que unes estadístiques sobre la fam a Guinea.Fasso? Per a qui? Això no significa que les ciències dures visquin al marge de les pressions del sistema polític o social; el punt de diferenciació ja l’assenyalava abans, els descobriments d’aquestes ciències són potencialment rellevants per a tota la humanitat encara que s’investigui més en aquells problemes que preocupen les societats riques (exploració de l’espai) que les pobres (malària).

No hi ha criteri objectiu, abstracte, a priori del valor d’una recerca social. L’existència d’uns índex formalitzats per ponderar les publicacions és més el resultat d’una necessitat de les institucions polítiques i acadèmiques que no pas una exigència de la pròpia investigació social. Cap autor ha necessitat mai una classificació de les revistes per utilitzar la bibliografia necessària pel seu treball; però totes les comissions existents no poden passar-se d’aquesta classificació per atorgar sexennis i acreditacions. ¿No és ben clar, per tant, que la lògica de la recerca és diferent a la lògica de la recompensa a la recerca?

Aquesta contradicció és perillosa. Les teories “construccionistes” ens ho adverteixen: els índex no revelen la realitat sinó que la creen, la construeixen. Les comissions avaluadores han creat una “altra” definició de la qualitat de la recerca. El perill resideix en que la recompensa acabi –ja està passant- determinant la forma de la recerca. Orientar la recerca cap els índex d’impacte no és en absolut el mateix que aconseguir un impacte amb una investigació excel·lent.

Jordi Capó Giol
Catedràtic de Ciència Política i de l’Administració.
Universitat de Barcelona

Centre adscrit a:



Passeig de Callao, s/n
08301 Mataró (Barcelona)
Tel. 93 790 74 44
Fax 93 790 62 27
www.eum.cat

Albert Blasco Peris
Doctor en Història Contemporània
Coordinador estudis de Turisme Escola Universitària del Maresme
Adscripció: Universitat Pompeu Fabra
Tecnocampus Mataró-Maresme

LA SINGULARITAT DE LES CARRERES DE PRIMER CICLE. EL CAS CONCRET DE TURISME

Els estudis de turisme no van entrar al món universitari fins l'any 1994, fins llavors eren uns estudis que s'equiparaven o equivalien a una diplomatura. En aquell moment molts professors, fins llavors posseïdors del títol equivalent (Tècnic en Empreses i Activitats Turístiques), es van veure forçats o ho varen fer per motivacions pròpies, a continuar els seus estudis tota vegada que calia que els professors fossin llicenciats. El problema en que ens varem trobar va ser que no hi havia continuat dins la nostra àrea de coneixement, tota vegada que es tractava d'una carrera de primer cicle.

El gran avantatge que presentava, per contra, la nostra titulació, era que al tractar-se d'uns ensenyaments molt transversals, permetia continuar la formació ja fos a través de sociologia, psicologia, economia, humanitats etc., i així va ser com molts d'aquells professors van aconseguir una llicenciatura i posteriorment un doctorat.

Per una altra banda cal dir també, per entendre les particularitats de la diplomatura de Turisme, que es tracta d'una activitat molt recent, els primers estudis a l'estat espanyol es van implantar a principis de la dècada dels anys 60, pel que la nostra turistologia és, no dic pas com un nadó, però sí una figura jovenívola si la comparem amb altres àrees de coneixements com arquitectura, medicina etc.

Aquest dos aspectes fonamentals es porten a les següents consideracions:

- 1.- La importància de les editorials que publiquen llibres de Turisme es vista per sota de les que publiquen llibres d'altres àrees de coneixement, pel que a igual nombre de publicacions els que provenim de l'àmbit de Turisme aconseguim menor puntuació.
- 2.- El mateix passa exactament amb les publicacions indexades de l'estat espanyol que puntuen menys

3.- El fet que es tracti, fins ara, d'una carrera de primer cicle dispersa molt els àmbits d'acreditació tota vegada que ens hem vist forçats a buscar la prolongació de la nostra formació en àrees a vegades diferents de Turisme que s'ha inscrit dins de Ciències Socials

Per una altra banda cal afegir altres consideracions que ja no són pròpies ni de turisme ni del fet que es tracti d'una carrera de primer cicle, sinó a la importància que l'aquí li dóna a la recerca i a la transferència de coneixements, i fins i tot a la gestió.

4.- Cal que se li doni més importància a la transferència de coneixements ja sigui a través de congressos o de publicacions de divulgació. Es tracta que el resultat de la recerca es posin a l'abast dels "iguals", és a dir del món acadèmic, però, és meritori també publicar articles de divulgació que posin aquests coneixements a l'abast de la societat en general.

5.- Són moltes les persones que ocupen càrrec de gestió, com coordinadors, caps d'estudis etc., i que crec que s'hauria de valorar de forma més adequada

Mataró a 17 de novembre de 2009

Dr. Albert Blasco i Peris
ablasco@eum.cat
Escola Universitària del Maresme

ALGUNES REFLEXIONS SOBRE L'AVALUACIÓ DE LA

RECERCA EN ECONOMIA I EMPRESA

Jesús Marín Solano

El problema de l'avaluació de la recerca és sempre un tema que desperta una certa controvèrsia en el camp de les ciències. En el camp de les ciències socials la tradició i les diferents maneres de treballar fan que aquesta controvèrsia sigui més intensa encara. El propòsit d'aquesta breu presentació és fer una sèrie de reflexions generals sobre una sèrie de preguntes plantejades. Si bé em centraré fonamentalment en les àrees d'economia i empresa, algunes de les meves reflexions també serien aplicables a altres àrees, com és la sociologia. També, em restringiré a la recerca com a creació de coneixement (investigació fonamental), deixant de banda aquelles branques de la recerca adreçades a la transferència del coneixement.

El paper dels llibres o articles és donar difusió als resultats assolits. Això no és específic de les ciències socials. El que sí és específic és la major importància dels llibres en determinades branques del coneixement de les ciències socials i, sobre tot, les humanitats. De fet, considero que els llibres no són el mitjà habitual per comunicar els avenços de coneixement original a les àrees d'economia i empresa, si bé sí que juguen un paper més important dins l'àrea de sociologia i aquells camps de l'economia, com la història econòmica, relacionats amb altres àmbits del coneixement.

En relació amb la difusió de la recerca per articles voldria ressaltar els aspectes següents:

- Els articles constitueixen el mitjà habitual de transmissió de la recerca original a les àrees d'economia i empresa.
- S'han de valorar fonamentalment les aportacions publicades en revistes de caràcter internacional, indexades en bases de dades reconegudes, fonamentalment el Journal Citation Reports de l'ISI.
- Donada la interdisciplinarietat habitual en aquests camps del coneixement, no considero pertinent restringir molt els camps a considerar. Molts articles de temàtica i motivació econòmic-empresarial apareixen publicats en revistes que, segons les classificacions de l'ISI, no apareixen indexats dins els camps que són específics i exclusius d'aquestes àrees.
- D'igual manera, si bé és possible i habitual publicar en revistes internacionals estudis més delimitats territorialment (sempre es poden fer comparatives amb resultats obtinguts per altres països o regions), també convé valorar els treballs publicats en una selecció (dos o tres) de les revistes de caràcter estatal més rellevants de cada àrea, en cas de

que no estiguin indexades en bases de dades internacionals reconegudes (recentment un bon nombre de revistes espanyoles estan entrant als índexs internacionals). La selecció hauria de ser restrictiva, evitant aquelles publicacions amb un caràcter predominantment endogàmic.

- Un altre criteri de qualitat important és que un investigador publiqui, no ja un nombre important d'articles, sinó en revistes diferents. D'una banda, això ajuda a la difusió de la recerca. També, s'afavoreix arribar a altres col·lectius i disciplines diferents de les habituals. I finalment, és una mostra de que s'estan evitant comportaments endogàmics.
- Íntimament relacionat amb el punt anterior, s'ha de valorar la capacitat de l'investigador d'abordar problemes diferents, no centrant tota la recerca en aprofundir sobre un tema molt concret, i evitant la temptació d'acabar remenant un tema una i altra vegada amb l'única finalitat de publicar, perdent la visió del problema original objecte d'estudi. Crida l'atenció que en altres àrees científiques, com les matemàtiques, es valora la capacitat d'un investigador de treballar temes diferents, mentre que a les àrees d'economia i empresa no resulta inhabitual criticar aquest aspecte fent servir l'expressió de que es fa una "investigació dispersa". Per contra altres àrees científiques tenen altres vicis, com per exemple que es treballa molt seguint exclusivament els temes de moda, que no considero excessivament presents en les nostres àrees.
- Els factors d'impacte de les revistes en que es publica és el millor criteri objectiu per valorar el valor d'una contribució a curt termini. Però, existeixen nombrosos estudis que mostren que un bon nombre d'articles no reben cap cita, i que el factor d'impacte d'una revista ve molt condicionat per les referències obtingudes per un nombre molt reduït de treballs. En aquest sentit, quan es fa una valoració d'un currículum a mig o llarg termini, resulta tant o més rellevant considerar el nombre de cites obtingudes per l'autor, així com la variabilitat d'investigadors i llibres o revistes on s'han citat els seus treballs. En àrees de ciències està de moda treballar amb el conegut com a índex h.
- Si bé resulta molt convenient per a moltes revistes treballar amb l'índex d'impacte a 2 anys, per la rapidesa amb que una nova revista pot entrar als índexs, aquest criteri sembla més adequat per a aquelles àrees científiques on es treballa molt per modes. A les àrees de ciències socials en general l'índex d'impacte a 5 anys dona una millor perspectiva. De fet, per tal de poder valorar l'impacte d'un treball concret d'un investigador, normalment s'ha d'esperar aquest temps mínim.
- Existeix un cert "furor" per part d'alguns grups d'investigadors espanyols en la creació de nous índexs per a la valoració de revistes científiques. Un criteri que es valora molt és el percentatge d'articles rebutjat, el qual al meu parer no resulta correcte, ja que és habitual que es produeixi una autoselecció quan s'ha de sotmetre un article a avaluació a una revista. No es té en compte el caràcter endogàmic de moltes revistes. I quan es calculen factors d'impacte es considera una selecció de revistes d'àrees concretes, lo qual penalitza les revistes amb continguts generalistes. Amb totes les seves mancances i problemes, l'ISI aporta una selecció de revistes d'abast internacional molt gran.

Respecte de la difusió de la recerca en llibres voldria assenyalar:

- Resulta difícil en general valorar el valor d'un llibre o article publicat a un llibre, donat que no existeix un criteri clar com el que es pot tenir en relació a la qualitat d'una revista. fins que no mostra la seva vigència amb el pas dels anys, segons el nombre de cites que va rebent. Els llibres són un mitjà molt rellevant per donar publicitat a la recerca desenvolupada per un investigador, que amb freqüència és més conegut pels seus llibres (si són de referència en un tema) que pels seus articles.
- El criteri amb diferència més objectiu per valorar un llibre o capítol de llibre és el nombre de cites obtingut, sobre tot si aquestes es prolonguen en el temps.
- Un problema en l'avaluació de llibres és que s'ha de distingir bé què són treballs científics originals, què són treballs de recopilació de resultats ja publicats, i què treballs són fonamentalment divulgatius d'un camp de coneixement. Un llibre que aportí resultats originals rellevants, o que presenti un bon "state of the art" d'un tema concret d'actualitat sobre el qual s'està desenvolupant una recerca activa, constitueix una aportació que s'ha de valorar. Considero que la majoria de llibres publicats normalment no responen a aquest perfil, sinó que són recopilacions valuoses i útils però sense contribució científica significativa.

Un aspecte central que s'ha d'abordar des d'un punt de vista pràctic és què seria exigible segons les diferents figures d'acreditació. En relació amb aquest punt considero el següent:

- No resulta adequat exigir que els treballs tinguin un nombre significatiu de referències per a la figura de lector, ja que no resulta probable que hagin tingut temps de ser citats. Tampoc crec que s'hagi de ser massa exigent en la qualitat de la difusió. Considero que per a aquesta figura, a les àrees d'economia i empresa, s'haurien de valorar fonamentalment les revistes indexades al JCR, i tenir molt en compte la seva posició relativa, a falta d'altres criteris fidedignes.
- Per a les figures d'acreditació de recerca i de recerca avançada ja es podrien valorar les cites obtingudes, tant en articles com en llibres, que es podrien avaluar d'una manera molt més objectiva. Els bons llibres estan escrits sovint per investigadors ja reconeguts en un tema que volen presentar de manera unificada tota una sèrie de coneixements sobre un tema. Considero exigible per a un bon investigador actiu, que compagini recerca amb docència, una mitjana d'un o dos articles publicats per any, segons la qualitat del mitjà de difusió o l'impacte del treball concret desenvolupat, i de l'àrea de recerca. Normalment les àrees aplicades donen lloc a un nombre més elevat d'articles que les àrees més teòriques.
- Per a les figures d'acreditació de recerca i, sobre tot, de recerca avançada, considero molt rellevant aplicar criteris que permetin visualitzar la maduresa científica dels candidats. És habitual analitzar les estades a altres centres d'investigació. Si bé considero fonamental que els investigadors novells puguin comprovar, no necessàriament en estades llargues, poden ser curtes com es treballa en altres centres, un

criteri que des del meu punt de vista és clarament més important per a investigadors sèniors és la varietat d'investigadors amb que ha treballat i publicat la persona candidata.

- No tinc clar si han de ser les agències d'avaluació les que valorin els mèrits docents, o si aquesta no seria una tasca que haurien de realitzar les universitats.

Els grups de recerca, entesos en un sentit ampli (grups de recerca reconeguts, participants regulars en projectes d'investigació en convocatòries competitives...), juguen un paper fonamental avui en dia. Així mateix, les oportunitats que proporciona participar en el si d'un grup investigador potent són molt importants. Resulta difícil que un investigador, sobre tot si està en el seu període de formació, assoleixi un nivell de productivitat rellevant si el grup d'acollida té un nivell deficient. Tot i així, existeixen excepcions puntuals i no pocs casos en que, si el grup d'acollida té un nivell suficient, un investigador pot obtenir molts bons resultats. Tinc la percepció de que el potencial dels grups està sobrevalorat en moltes convocatòries públiques en les àrees d'economia, en relació als mèrits individuals dels investigadors. És cert que aspectes com la universitat de procedència juguen un paper molt important en el sistema universitari anglosaxó, però el sistema universitari espanyol té aspectes uniformitzadors que fan que l'extrapolació del que resulta natural a altres països no sigui del tot raonable en el nostre cas.

L'AVALUACIÓ DE LA RECERCA EN LES ÀREES D'ECONOMIA I EMPRESA: UNA NOTA

Carles Sudrià, Dept. d'Història i Institucions Econòmiques, UB

Al meu parer, l'avaluació de la recerca en Ciències Socials i Humanitats presenta reptes seriosos, alguns dels quals són de caràcter general i altres específics de les diverses àrees.

Consideracions generals

Abans de referir-me específicament a l'àrea d'Economia i Empresa, voldria fer algunes consideracions generals que em semblen prèvies.

- 1) Tot sistema d'avaluació, si ha de tenir un caràcter general i centralitzat, ha de ser simple de gestionar. Per tant, un dels reptes és proposar mètodes d'avaluació que siguin factibles sense deixar de ser el més justos possible. Des d'aquest punt de vista és indispensable guiar-se essencialment per un nombre petit d'indicadors que es puguin comprovar de forma fàcil. No té sentit pensar en un sistema que valori tots els mèrits acumulats. La tasca esdevindria impossible.
- 2) La finalitat de l'avaluació de la recerca –a parer meu- no ha de ser identificar l'excel·lència, sinó reconèixer l'activitat investigadora ordinària exigible al professorat universitari professional en el marc del sistema espanyol. El reconeixement de l'excel·lència s'ha de fer per altres vies, com els premis i les mencions ja existents.
- 3) No hi ha cap dubte de que la general acceptació dels sistemes d'avaluació bibliomètrics en els àmbits de les Ciències de la Matèria i de la Vida imposa restriccions a l'elaboració d'un sistema aplicable a les Ciències Socials. Podem introduir matisos i cauteles, però no podem pensar en un sistema radicalment diferent.

L'avaluació de la recerca en l'àmbit d'economia i empresa

L'àmbit d'Economia i Empresa és un dels més restrictius pel que fa al reconeixement de l'activitat investigadora. Des del començament de les avaluacions de la CNEAI, l'àrea s'ha situat sempre per dessota de la mitjana pel que fa a la proporció entre trams sol·licitats i trams concedits. Si només considerem les àrees de Ciències Socials i Humanitats, en canvi, Economia i Empresa queda situada clarament pel damunt de la mitjana. Pel que fa al nombre de trams aconseguits sobre els possibles, l'àmbit d'Economia i Empresa és el que presenta un índex més baix. Més del 50 per cent del professorat numerari no té cap tram concedit.

Una anàlisi dels resultats per àrees de coneixement, que no és el cas de desenvolupar aquí, proporciona elements per identificar les principals causes d'aquesta situació. Només cal dir que algunes de les àrees presenten resultats similars a les de Ciències de la Vida i la Naturalesa mentre que d'altres hi estan molt allunyades.

Com a totes les àrees de Ciències Socials i Humanitats, els mecanismes d'avaluació han trobat forta contestació. Això afecta tant a la concessió dels trams com a l'obtenció de projectes o altres ajuts. En general, les queixes es refereixen no al sistema en si mateix, sinó a la forma en la que s'aplica. En concret, aquestes queixes es centren a l'entorn de dos

problemes: l'avaluació de la recerca aplicada a un territori concret i l'existència de vehicles de transmissió del coneixement diferents de les revistes científiques.

a) La problemàtica de la recerca territorialment aplicada

Una part significativa de la recerca en l'àmbit d'Economia i Empresa se centra en un territori concret. Més encara si tenim en compte que en el camp 8 de la CNEAI s'inclouen també les àrees de coneixement de Geografia. Aquesta peculiaritat no s'ha tingut tradicionalment en compte, amb el consegüent perjudici per als investigadors de diverses àrees. El principal problema és que aquestes recerques específiques no troben fàcil acollida a les revistes internacionals que sovint no són més que revistes 'nacionals' d'altres països. S'ha de tenir en compte que les successives comissions han mostrat una forta preferència per les revistes anglosaxones de més impacte, en detriment de les espanyoles.

Aquest problema es podria solucionar valorant més que fins ara les revistes espanyoles degudament acreditades a l'INRECS o a d'altres llistats de qualitat. De fet, la consideració d'aquestes revistes consta a la normativa interna de la CNEAI ("*podrán considerarse también las revistas listadas...*"), però a l'hora de veritat, el pes que se'ls hi concedeix és mínim. El recent ingrés d'algunes revistes espanyoles al JCR-SSCI ha pal·liat una mica el problema, però aquest persisteix.

Cal assenyalar que els companys de Geografia han aconseguit en la darrera normativa (1/12/2009) disposar d'un barem propi que té en compte tant aquesta qüestió com la referida a la consideració dels llibres i capítols de llibre.

b) L'avaluació de llibres i de capítols de llibre

El segon problema és que per algunes de les àrees de coneixement que formen part de l'àmbit d'Economia i Empresa, la publicació d'articles a revistes científiques no és la sola via de transmissió del coneixement i a vegades ni tan sols la més prestigiosa. Aquest problema afecta especialment a les àrees de Geografia i a la d'Història Econòmica. En ambdós casos, les grans aportacions científiques acaben consolidant-se quan prenen la forma de llibre. Igualment, és molt habitual en aquestes àrees donar sortida a la recerca per la via dels llibres col·lectius. En aquest cas, la possible solució del problema és molt més complexa. No es pot avaluar aquesta mena d'aportacions per la via de la citacions, perquè aquestes es produeixen a un ritme massa lent per poder resultar un indicador útil. Tampoc les ressenyes –molt condicionades per factors exògens– poden servir per saber la qualitat d'un llibre. D'altra banda, el recurs al prestigi de l'editorial o dels editors acadèmics del llibre com a forma de valoració només solucionaria el problema en casos molt concrets.

S'imposa aquí, a parer meu, l'avaluació directa. Naturalment que implica seriosos problemes d'organització, però podrien establir-se mecanismes simplificadors, com aprofitar l'existència d'avaluadors de les diferents àrees per a d'altres activitats (com l'avaluació de projectes o de sol·licituds d'acreditació) per obtenir una opinió valorativa d'aquesta mena de productes de la recerca. El que és evident és que la infravaloració d'aquestes aportacions no només perjudica als que treballen en determinades àrees, sinó que tendeix a desincentivar la realització de recerques de llarg abast amb els consegüents efectes negatius per a l'avenç del coneixement.

B., 12/1/2010

SOM DIFERENTS ELS DE LLETRES?

Joan Botella, Dept. De Ciència Política, UAB

Des de finals del 2006 fins aquesta setmana he presidit el comitè del “**Campo no. 7**”, “*Ciencias Sociales, Políticas, del Comportamiento y de la Educación*”, dins la CNEAI. Això vol dir un segment ampli de les matèries que discutim aquí, però que deixa fora moltes coses: Dret, Economia i Humanitats són objecte d’avaluació per part d’altres comitès (tot i que, donat que els sol.licitants seleccionen lliurement per quin comitè volen ser avaluats, el camp 7 té també un cert paper de “grup mixt”, de refugi de fugitiu d’altres comitès).

El comitè no. 7 és el que registra una de les taxes d’èxit més baixes dins tot el mecanisme d’avaluació de la recerca; això m’ha impulsat en els últims anys a una certa tasca de difusió, informació i presentació entre col.lectius d’aquest sector per a difondre informació i sentir opinions. L’experiència m’ha mostrat l’existència de dificultats objectives, però també, i de manera molt rellevant, l’existència i la pervivència de mites i llegendes, expressius d’una certa concepció de la professió, de què és la investigació i del què s’espera de nosaltres.

Per això em sembla útil presentar primer unes pinzellades, molt breus, sobre la lògica de la investigació en els nostres àmbits, i després intentaré respondre a les preguntes formulades pels organitzadors. Insisteixo en la limitació de l’objecte de què m’ocupo: no inclou les disciplines econòmiques (que, majoritàriament, s’escapen en una direcció) ni el Dret ni les humanitats més tradicionals (que s’escapen en la direcció contrària).

1.- Quin és l’objectiu de la investigació? Per què investiguem?

No és per “expresar-nos nosaltres mateixos”; és per contribuir a resoldre problemes.

Ideal universalista: l’investigador ha de fer arribar els seus resultats a tota la comunitat científica que s’ocupa dels mateixos problemes. (És aquesta comunitat sempre mundial? Grau de mundialització és variable entre disciplines).

Per tant, la tria dels mitjans de difusió és clau: no hi ha ciència clandestina. No hi ha savis àgrafs.

No tot el que publiquem és investigació, encara que es derivi de la investigació que hem fet. No valen

- publicacions de difusió limitada
- publicacions de societats o entitats professionals
- publicacions vinculades a la institució on s’adscriu l’investigador
- publicacions d’administracions públiques
- publicacions sense examen crític dels originals

2.- És obligatori limitar-se a criteris formals sobre el mitjà de difusió per valorar una investigació?

Poden haver-hi criteris de contingut (i no només sobre el procés editorial de difusió). Segurament el grau de consens sobre quins són els requeriments mínims no és total; però probablement bastantes disciplines de les ciències socials estaran d'acord en fixar, com a requisits d'un treball bo, els següents:

- investigació aporta dades noves
- s'intenta fer una explicació del fenomen estudiat, no una mera descripció
- hi ha elements comparatius
- es contrasten els resultats amb coneixements i marcs teòrics preexistents.

Les publicacions "consagrades" utilitzen aquests criteris, i per això la inclusió en els repertoris és un requisit suficient; però hi ha publicacions no incloses en repertoris, no "indexades", que publiquen materials que compleixen aquests requisits. Per tant, al costat de l'avaluació vinculada al lloc de publicació, és necessària una avaluació per experts del camp, o propers al camp, que puguin examinar aquests aspectes.

3.- Els móns minoritaris.

Des de l'evangeli de Sant Mateu sabem que els forts tendeixen a ser-ho més, i que aquell que té poc li voldran prendre el poc que té. Les disciplines minoritàries, les metodologies no dominants o les llengües d'abast reduït tenen sovint la percepció que el món de l'avaluació els és enemic.

No és cert; però no n'hi ha prou amb dir-ho: cal prendre mesures positives en direcció a aquests col·lectius. A la vegada, ells també han de fer certes coses.

El món dominant, el món majoritari, ha de saber que no pot limitar-se a l'índex d'impacte de les revistes (ja que aquest índex afavoreix les comunitats més nombroses, que produeixen més publicacions, i per tant més citacions, i per tant més impacte); i que té l'obligació d'examinar els continguts precisos dels treballs d'investigació – vegeu el punt 2. Han de saber que hi ha gent que, per exemple, fa llibres; o que s'ocupen de realitats no universals; o que fan servir llengües minoritàries.

A la vegada, els móns minoritaris han de saber que si volen ser considerats en peu d'igualtat en l'àmbit de la recerca han de seguir-ne les regles. Per bones raons, opto per fer llibres, en català i sobre realitats locals. Tot això està molt bé (o al menys així ho crec, i ho seguiré fent); però haig de mantenir la tensió per assegurar la rellevància conceptual, per promoure el coneixement de la meva realitat en les xarxes internacionals que s'ocupen de fenòmens semblants, per fer possible que gent que no conec s'interessin pel que fem, etc. En altres paraules: tinc dues feines.

4.- El perill de la recerca aplicada.

Si en les ciències dures la pressió dels sectors industrials constitueix un risc per la recerca, en el nostre cas hi ha un equivalent: la recerca aplicada, generalment per encàrrec d'alguna administració pública. Qui té la responsabilitat de gestionar

problemes socials busca els experts en aquest àmbit per a obtenir-ne coneixements i guiatge. Res més normal i legítim.

Però això ens pot allunyar de l'ideal de la recerca universalista: predomini de la descripció, del localisme, de la publicació sense difusió, etc.

L'extensió de la pràctica de l'encàrrec, del conveni de recerca, etc., és una aportació important al finançament de la recerca (i dels investigadors que la fan); però cal saber inserir-ne els resultats en contribucions científicament rellevants, en publicacions que la difonguin adequadament. La transferència no és investigació. Una edició institucional no és mai una bona notícia.

5.- De manera més o menys directa, he donat al menys un principi de resposta a algunes de les preguntes que formulen els organitzadors. Algunes, però, requereixen **algun comentari addicional**.

a.- La qüestió dels llibres.

Assumim la realitat: nosaltres fem llibres, i en seguirem fent. Un llibre és molt costòs, en temps i en diners; el sistema no pot desconsiderar-los. Però han de ser llibres de recerca: un llibre de difusió, un manual, una reedició, una antologia, etc., no compleixen els requisits proposats a l'apartat 2.

Per tant, la valoració adequada de la recerca publicada en llibres requereix:

- un examen dels continguts de l'obra, realitzat per gent del camp, o propers al camp. (Siguem provocatius: per avaluar, cal llegir ...)
- una anàlisi de les pràctiques editorials: entre la conclusió del treball i l'edició del llibre, què ha passat?

Si es creu que un sistema basat exclusivament en la reputació, és a dir, en la valoració espontània dels experts, no és suficient, es podria pensar en un sistema d'acreditació voluntària, on les editorials que volguessin fessin valorar els seus procediments de selecció, revisió i correcció d'originals. Es podria fer constar el resultat d'aquesta avaluació.

b.- Avaluar, per a què?

L'avaluació de la recerca es produeix en el context d'una determinada actuació: petició de tram de recerca, sol.licitud d'acreditació, etc. Els criteris de valor han de ser idèntics. Però la quantitat de valor a acreditar no pot ser-ho- En algunes acreditacions per a contractació s'està demanant massa (i en algunes massa poc). La probabilitat de publicar en algunes publicacions de primera fila, per exemple, no és la mateixa en els diferents moments de la carrera professional. No és raonable demanar publicacions internacionals en alguns nivells, i és imperdonable no demanar-ne en d'altres.

El procés d'avaluació no es pot regular, però el nivell a assolir pels demandants sí es pot objectivar.

c.- La qüestió dels grups.

Al costat del famós problema dels llibres, aquesta pot esdevenir la qüestió més polèmica en els propers anys. L'investigador integrat en un grup fort i reconegut té la vida fàcil: està encarrilat, té direcció, hi haurà membres del grup en consells de redacció, etc. A la inversa, l'investigador independent, o que no està en l'òrbita d'un "gran nom", no té cap d'aquestes facilitats; tot li pot ser més difícil.

En les diferents etapes del procés d'investigació, hi ha fortes desigualtats entre els investigadors integrats en grups i els que treballen en contextos d'un cert aïllament. En els últims anys, el sistema ha posat molts esforços a ajudar a constituir i reforçar grups estables de recerca. Aquesta política té enormes virtuts, però no pot arribar a fer oblidar les seves potencials conseqüències adverses. Entre elles, la diferència entre una certa "industrialitat" i una aproximació més "artisanal".

És necessària la indústria, però són els artesans els que inventen coses: el sistema d'avaluació no pot oblidar aquesta distinció.

6.- A tall de conclusió.

No hi ha una conspiració contra nosaltres; tot això de l'avaluació no és una maniobra de l'imperialisme contra les ciències socials progressistes, ni existeix un projecte de bandejar el català com a llengua de recerca. Argumentar així només aconsegueix transmetre la imatge d'un intent de rebaixar el nivell d'exigència.

La introducció de la pràctica sistemàtica de l'avaluació de la recerca està modificant radicalment la pràctica de la investigació en els nostres àmbits. Això genera costos: canvia les tradicions; desvaloritza productes i línies clàssiques; planteja problemes en el terreny de la pràctica idiomàtica; beneficia fortament els angloamericans; etc. Però a la vegada ens ha de servir per repensar el nostre treball. En particular, per elaborar polítiques de publicació i de difusió conscients, a escala individual, de grup, de Departament o més amunt.

Assolir difusió, "impacte", publicar bé, no pot ser una finalitat *per se*. No és un tràmit a cobrir per a assolir no sé què. És al revés: la bona recerca troba el seu camí cap a les publicacions de qualitat. No serveix de res inventar índex o repertoris d'estar per casa: cal esforçar-se per jugar a Primera Divisió, per assolir els nivells més alts de difusió. No hi ha cap raó per sentir-se inferiors, externs o marginats.

LA EVALUACIÓN DE LA INVESTIGACIÓN EN LAS ÁREAS DE ECONOMÍA Y EMPRESA: UNA BREVE REFLEXIÓN

José M^a Durán

Dep. de Economía Política y Hacienda Pública (UB) – Instituto de Economía de Barcelona(IEB)

La evaluación de la investigación es una cuestión clave, aunque no la única, de cara a mejorar el sistema universitario catalán y español. Si esto es así, el reto está en encontrar un buen sistema de evaluación cuestión sin duda complicada y sobre la que quisiera brevemente comentar alguna cuestión.

Un primer punto que creo que debe plantearse es cuál es el objetivo de la evaluación, es decir, qué se quiere conseguir con ella. Entiendo que la evaluación debe servir de reconocimiento a la tarea investigadora del profesor universitario con la finalidad precisamente de incentivar la investigación. Si esto es así, el sistema de evaluación debe garantizar que la investigación tiene la calidad suficiente, generando por tanto un cierto “reconocimiento moral” de la tarea investigadora. Además, si el objetivo es fomentar la investigación parece claro que al reconocimiento moral debe unírsele un reconocimiento “material”, que debe ser importante, aunque sin duda se escapa del objetivo de esta reflexión por lo sólo me centraré sólo en el primer reconocimiento.

Para que ciertamente la evaluación implique un reconocimiento moral, el sistema evaluador debe ser objetivo y basarse en indicadores de calidad, indicadores que deben ser fáciles de comprobar, a fin de garantizar tanto la neutralidad del sistema como la viabilidad de su aplicación. Esto nos lleva al modelo imperante a nivel internacional, en el que básicamente se tienen en cuenta los artículos publicados en revistas indexadas, el impacto de las revistas y el número de citas de los artículos. Los estándares internacionales van por esta vía y, por tanto, deben tenerse muy en cuenta. El sistema de evaluación, por tanto, se puede afirmar que se basa en otro sistema de evaluación, el de las revistas. Éstas actúan como indicadores de la calidad de la investigación desarrollada por lo que el sistema de evaluación de la investigación se limita únicamente a aprovecharse de estos indicadores objetivos. En consecuencia, si un investigador desea ver reconocida positivamente su tarea investigadora debe publicar en estas revistas. A mi modo de ver, esta tendencia es inevitable, aunque ciertamente también puede presentar algunos inconvenientes.

Si para ser reconocido en el ámbito investigador debe publicarse, se corre el riesgo de que finalmente el objetivo no sea investigar y que publicar sea la consecuencia natural de investigar, sino que ya directamente el objetivo sea publicar. Puede parecer que el resultado final sea el mismo, pero tengo la impresión de que no siempre lo es y que una obsesión por publicar impida realizar cierta investigación que puede requerir un planteamiento más sosegado.

Otra cuestión relevante que puede plantearse en el área de la Economía y Empresa se deriva de la tipología de artículos que suelen publicarse. Por ejemplo, en el área de la Economía Aplicada, el predominio de un enfoque más analítico provoca que estudios en los que puede haber un enfoque más institucional no sean valorados científicamente. Pero estos estudios pueden seguir siendo muy interesantes por su interés público. La situación puede ser muy diferente según el área de especialización dentro de lo que es la Economía Aplicada, y quizá el problema resida en la falta de revistas indexadas en las que se valoren estos enfoques complementarios, pero el resultado final puede ser la ausencia de una investigación que puede ser muy necesaria desde un punto de vista general.

Asimismo, ciertas revistas de prestigio en determinadas áreas de especialización pueden no estar indexadas por razones tan simples como la falta de interés de sus editores por pasar por el tedioso procedimiento para alcanzar “el premio” de ser incluidos en un determinado índice.

Por tanto, si bien los artículos publicados en revistas indexadas deben constituir un elemento clave en el proceso de evaluación, surge la cuestión sobre qué hacer o cómo valorar otras publicaciones, como libros, capítulos de libro o artículos en otras revistas. No tenerlos en cuenta puede implicar no reconocer la actividad de buenos investigadores que también realizan estudios rigurosos y de interés científico. En consecuencia, parece que en estos casos la solución debe ser valorar también estas otras publicaciones, si bien la dificultad adicional es cómo hacerlo, dada en general la ausencia de indicadores objetivos que puedan ser siempre válidos. Calidad de la editorial, número de citas o reseñas pueden ser algunos de los indicadores a utilizar, pero no siempre van a ser válidos, por lo que parece inevitable la evaluación directa. En estos casos, por tanto, el sistema de evaluación deja de basarse en otras evaluaciones, las revistas indexadas, para tener que realizar una valoración propia. Lógicamente el proceso se complica y se encarece, pero creo que con ello se mejora su objetividad y su justicia.

L' AVALUACIÓ DE LA RECERCA EN HUMANITATS I CIÈNCIES SOCIALS

Taller, 28 i 29 de gener de 2010. AQU

Una reflexió sobre l'avaluació de la recerca en ciències socials

Joan Subirats Humet,
Institut de Govern i Polítiques Públiques, UAB

Cal partir de la diferència substantiva que existeix a l'hora de fer recerca en relació a l'objecte d'estudi. En ciències socials (CCSS) el context juga un paper central. I en aquest context, el recercador hi és present. No crec que les CCSS, o al menys la ciència política que és del que puc parlar amb una mica més de consistència, puguin desenvolupar recerca i, per tant, tractar de fer ciència, de la mateixa manera que les ciències naturals. Els elements de racionalitat, strictu sensu, que es fan servir en ciències naturals no són suficients a l'hora de fer recerca en molts dels àmbits de les CCSS o més concretament de la ciència política, ja que aquesta requereix també anàlisi de l'experiència, del context i capacitat de judici sobre el s'està tractant d'analitzar. Des del meu punt de vista, i assumint la perspectiva aristotèlica de la "phronesis", ens interessem pels particulars i no només per les generalitats, i si busquem entendre les formes en que funciona el món, ho fem per que ens interessa aplicar aquests coneixements al món real, un món que és molts cops impredecible, com ho són els éssers humans que l'habiten i s'hi relacionen. Les preguntes de recerca per mi són: Cap on estem anant?, qui hi guanya i qui hi perd, i mitjançant quins instruments de poder?, allò que volem aconseguir, és (socialment) desitjable?, que podem fer-hi?. Per tant, una "bona" recerca hauria de ser capaç d'explicar no només allò que passa, sinó també les implicacions socials i polítiques que suposa, i el grau de consens o conflicte social que genera. La teoria que es deriva d'aquest coneixement difícilment podrà ser situada i valorada al mateix nivell que la que és produïda en l'àmbit de les ciències naturals, i en el seu sentit epistèmic. No ho tenim fàcil per aconseguir que la nostra recerca sigui, no tan sols universal i abstracta, sinó fins i tot acumulativa, estable i predictiva, donat el propi objecte d'estudi escollit. La concreció temàtica i/o territorial, l'estudi de casos, la

incorporació de les subjectivitats o de les emocions,..., són elements de valor en la recerca pròpia, i de desvalor en l'avaluació que se'n pugui fer des de paràmetres més estrictament epistèmics.

A mi m'interessa mirar el que passa a la pràctica abans de fer teoria, m'interessen els casos i el context en que es desenvolupen, m'interessen els valors des dels que intervenen els actors, m'interessa veure les relacions de poder que es donen, m'interessa mirar de prop la realitat i per tant també les petites coses, preguntar-me el "com" i veure els relats, mirar l'acció en relació a l'estructura o la institució, i fer-ho tenint en compte la pluralitat de veus que tracten de fer-se sentir. Tot plegat implica una certa mirada i pràctica metodològica i una certa voluntat de que la feina feta pugui retornar i ser utilitzada.

Tot plegat, té conseqüències per l'avaluació de la feina feta. L'anàlisi de la qualitat de la recerca realitzada, haurà de ser contrastada metodològicament per part de qui pugui fer-ho acceptant les especificitats esmentades, i caldrà veure també el grau d'aprofitament que se'n faci des del punt de vista d'aprenentatge social i de transformació de la realitat. Això indica la significació de la transferència, i les multiplicitats de formes en que es pot donar. Les revistes de referència són significatives pel que indiquen d'acceptació de la recerca realitzada dins dels paràmetres que la pròpia especialitat desenvolupa, però també ho serà el impacte del que s'ha fet en un àmbit més general (actors, operadors, media,...). I els formats poden ser variables, ja que l'edició de llibres permet transportar treballs més col·lectius, i/o treballs en formats que difícilment són assumibles per les revistes de referència de cada àmbit, però que necessàriament han de donar-se per arribar als actors i operadors que treballen en els canvis de la realitat analitzada.

Cada cop és més important, des del meu punt de vista, valorar el treball en grups i el treball de recerca que incorpori diferents mirades o aproximacions disciplinars. Si l'èmfasi es posa no només en la consistència científica o metodològica del que es fa, sinó també en els impactes que aquesta recerca té en l'esfera social o territorial en que es treballa, això implica centrar-se més en els problemes d'estudi (que molt cops precisen la pluralitat d'enfocaments i mirades per entendre el que passa) e no pas en la "puresa" disciplinar o analítica de la que es parteix. Això exigeix superar visions de treball més individual o quasi, que fins ara han estat molt freqüents en l'àmbit de les CCSS, i

avançar en estructures i espais de recerca més grans i plurals. Les dinàmiques d'avaluació haurien de poder incorporar aquests elements de valor del treball de recerca en grup, sense que això hagi de voler dir dissoldre o difuminar les aportacions individuals en ens col·lectius abstractes.

Caldria doncs avançar en l'establiment de revistes i paràmetres de difusió de les diverses disciplines i àmbits d'investigació, i aconseguint que aquestes revistes compleixin els paràmetres de qualitat que s'han anat decantant a nivell internacional. I, complementàriament, buscar d'establir criteris per poder valorar adequadament les dinàmiques i els resultats de la transferència i disseminació realitzats. En aquest sentit, no crec que això pugui fer-se de manera genèrica, sinó que caldria fer alguna prova pilot en un àmbit determinat i avançar de manera ordenada. Cal evitar que la complexitat, inherent als camps científics en els que treballem, acabi per fer pensar que és impossible saber que és bona o mala recerca, o que no es podrà trobar mai el nivell d'impacte en la transferència. I per tant, cal avançar en sistemes que permetin assumir aquesta complexitat. És evident que els projectes de recerca competitius aconseguits són un bon indicador, però també ho són (des d'una altra perspectiva) els projectes de recerca no competitius, sempre que no es converteixin en treballs repetitius de format propi d'una empresa de consultoria. Són importants les referències que altres recercadors fan de la teva feina en revistes i publicacions especialitzades, però també cal valorar (encara que sigui des d'altres paràmetres) el impacte social aconseguït i valorat en termes de presència en buscadors o altres mecanismes a explorar.

Cada cop més, el finançament (públic) de la recerca posarà l'èmfasi en la capacitat d'aquesta per fer front i contribuir a superar problemes socials presents i futurs. L'èmfasi en els problemes i no en les disciplines, hauria d'implicar ajustos entre l'agenda pública de recerca i l'agenda dels recercadors i dels grups o centres en els que desenvolupen la seva feina. Entendre que els recercadors en ciències socials avancen contrastant hipòtesis i mètodes de recerca en entorns que no són estables ni previsibles, i que aquesta interacció i contrast modifica uns i altres, és clau per valorar mètodes i formes de treball que no s'ajusten a les que la ciència convencional entén com acceptables. Cal doncs evitar que les especificitats esmentades ens acabin portant a dir que l'avaluació de la recerca en ciències socials és tant exclusiva i diferent que res del

que es fa en altres àmbits pot aplicar-se, però al mateix temps cal fugir del mecanicismes simplificadors en que estem a punt de caure.